

**ХУЛОСАИ
ШЎРОИ ДИССЕРТАЦИОНИЙ 6Д.КОА-033-И НАЗДИ МУАССИСАИ
ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИИ «ДОНИШГОХИ ДАВЛАТИИ ХУЧАНД БА
НОМИ АКАДЕМИК БОБОЧОН ФАФУРОВ»
дар бораи диссертатсия оид ба дарёфти дараҷаи илми
номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтиосси 10.01.09 – Фолклоршиносӣ
Курбонхонова Нуричаҳон Мирасановна
Парвандай аттестатсииони №14**

Қарори Шўрои диссертатсиионӣ аз 27-уми октябрини соли 2021-ум
дар бораи ба шаҳрванди Чумхурии Тоҷикистон Курбонхонова Нуричаҳон
Мирасановна додани дараҷаи илми номзади илмҳои филологӣ.

Диссертатсияи Курбонхонова Нуричаҳон Мирасановна дар мавзӯи “Манбаъҳои асотирий ва маросими дар фолклори Бадаҳшон (дар мисоли архетипҳои парандагон ва ҳайвонот)” барои дарёфти дараҷаи илми номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтиосси 10.01. 09 – Фолклоршиносӣ аз ҷониби Шўрои диссертатсиион 6Д КОА-033-и назди Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Faфуров» (735700, ш. Хуҷанд, гузаргоҳи Б. Мавлонбекова, 1) барои химоя кабул карда шудааст.

Унвончӯ Курбонхонова Нуричаҳон Мирасановна, соли таваллудаш 1971, зодаи Чумхурии Тоҷикистон, ҳатмкардаи факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Ҳоруг ба номи Мойишо Назаршоев мебошад. Ӯ унвончӯ шӯбайи Фолклор ва адабиёти Бадаҳшони Институти илмҳои гуманитарии ба номи академик Баҳодур Искандарови АМИТ буда, кори диссертатсияшро дар шӯбайи мазкур ба анҷом расонидааст.

Роҳбари илми үнвончӯ доктори илмҳои филологӣ, профессор, академики Академии миллии илмҳои Тоҷикистон Раҳмонзода Абдуҷаббор Азизӣ.

Муқарризиони расмӣ: Раҳмонов Равшан Қаҳҳоровиҷ - доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Аминов Абдулфатоҳ Ҳакимовиҷ - номзади илмҳои филологӣ, муовини директор оид ба корҳои илми Муассисаи давлатии “Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқикотии фарҳанг ва иттилоот”.

Муассисаи тақриздиҳанда – Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ мебошад. Дар тақризи пешниҳоднамудаи ин муассиса, ки бо имзоҳои раиси ҷаласа, мудири шӯбайи фолклори Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ, номзади илмҳои филологӣ, Мажнунов Абдуламин Абдулакимовиҷ, ташхисгар муовинии директор оид ба корҳои илми Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ, номзади илмҳои филологияи Муҳаммадиев Шамсiddин Муродович ва котиби ҷаласа, ҳодими илми шӯбайи номбурда Исмоилов Фариҷон Хӯҷамқулович расидааст, диссертатсия мусбат арзёбӣ гардидааст.

Омӯзиши пажӯҳиши устураҳо дар эҷодиши шифоҳӣ яке аз масъалаҳои мубрами илми фолклоршиносӣ ба шумор меравад. Омӯзиши устураҳо инчунин дар муайян намудани раванди ташаккули афкору андеша мухим буда, барои ошкор кардани муносибати одамони аввалин ба табиат ва ҷамъият нақши арзандагӣ мебозад.

Дар диссертатсия мавзӯи зикршудаи пажӯҳиши илмӣ мутобик ба талабот таҳлилу баррасӣ гардидааст. Муҳаккӣ моҳияти мавзӯъ, вазифаҳои таҳқиқот

ва масъалаҳои матраҳшударо дуруст дарк намуда, дар асоси методҳои таҳқиқотии мукоисавӣ-таъриҳӣ ва таҳлилҳои матнӣ омӯзиш ва баррасии мавзӯро ба таври илмӣ арзёбӣ кардааст.

Диссертатсия аз мукаддима, се боб, ҳафт фасл, ду зерфасл, хулоса, фехристи адабиёт ва рӯихати гӯяндаҳо иборат аст.

Диссертатсия Курбонхонова Нуриҷаҳон Мирасановна дар мавзӯи “Манбаъҳои асотирий ва маросими дар фолклори Бадаҳшон (дар мисоли архетипҳои парандагон ва ҳайвонот)” таҳқиқоти анҷомёғта буда, ба тамоми талаботи Комиссии олии аттестаціонии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст ва муаллифи он барои гирифтани дараҷаи илмии номзадии илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтиноси 10.01.09-Фолклоршиносӣ арзанда мебошад.

Дар қисмати апробатсия диссертатсия 2 монография, 1 брошюра, 18 мақолаи илмӣ, ки аз онҳо 6 мақола дар мачаллаҳои тақризшаванди КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия ҷой дода шудаанд, ки ҳамагӣ фарогири мавзӯъ ва муҳтавои асосии диссертатсия мебошанд.

Маколаҳо, ки аз рӯйи таҳқиқоти диссертационӣ ба нашр расидаанд:

а) мақолаҳо дар мачаллаҳои тақризшаванди КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва КОА-и Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия:

1. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Саг дар тасаввuri мардум / Н. Курбонхонова // Аҳбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Мачаллаи илмӣ. Бахши илмҳои филологӣ. Шумораи 3. 2008. - С. 132-134.

2. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Ривояту ақидаҳои асотирий доир ба қабӯтар / Н. Курбонхонова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Мачаллаи илмӣ. Бахши илмҳои филологӣ. Шумораи 4. 2019. - С. 190-193.

3. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Умумияти асотири ривоёти ҳалиқҳо / Н. Курбонхонова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Мачаллаи илмӣ. Бахши илмҳои филологӣ. Шумораи 5. 2019. - С. 216- 218.

4. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Нишонаҳои тотемизм дар маросимҳои суннатӣ / Н. Курбонхонова // Суҳаншиносӣ. Мачаллаи илмӣ. Шумораи 1. 2019. - С. 143-148.

5. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Рақсу бозӣ дар сурати ҳайвоноту парандагон дар Қӯҳистони Бадаҳшон / Н. Курбонхонова // Паёми Донишгоҳи давлатии Ҷоҳар ба номи Носири Ҳусрав. Мачаллаи илмӣ. Бахши илмҳои филологӣ ва иқтисод. Шумораи 1/3(65). 2019. - С.75-78.

6. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Тасаввурот доир ба нахҷир дар фолклори мардуми Бадаҳшон / Н. Курбонхонова // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. Мачаллаи илмӣ. Бахши илмҳои филологӣ. Шумораи 4(87). 2020. - С. 163-166.

б) мақолаҳо дар дигар мачаллаву маҷмӯаҳои илмӣ:

7. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Эътиқод ба ҳурӯс / Н. Курбонхонова // Фарҳанг. Шумораи 3-4. 2002.- С. 57-58.

8. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Зоғ дар тасаввuri мардум / Н. Курбонхонова // Масъалаҳои помиршиносӣ. Мачаллаи илмӣ.- Душанбе, 2003.- С.99-101.

9. Курбонхонова, Нуриҷаҳон. Ягонагии ақидаҳои тотемистӣ дар асотири / Н. Курбонхонова // Симпозиуми ҷумҳуриявии «Иқтисодӣ ва илми ВМКБ дирӯз, имрӯз ва фардо». Мачаллаи илмӣ- Душанбе, 2005.- С.113-117.

10. Курбонхонова, Нуричаҳон. Асп ва ҳар дар тасаввури мардум (дар ҳаммуалифӣ бо Н. Шакармамадов) / Н. Курбонхонова // Масъалаҳои помиршиноси. Мачаллаи илмӣ -Душанбе, 2005. - С.153-162.
11. Курбонхонова, Нуричаҳон. Асотири гов дар фолклори Бадаҳшон/ Н. Курбонхонова // Паёми донишгоҳи Хоруғ. Мачаллаи илмӣ. Бахши илмҳои гуманитарӣ. Шумораи 11.-Хоруг, 2015.- С. 135-140.
12. Курбонхонова, Нуричаҳон. Намунаҳои фолклор (доир ба ҳайвонот) дар тадқиқоти М. Аламшоев / Н. Курбонхонова // Масъалаҳои мубрами помиршиноси. Мачаллаи илмӣ- Хоруг, 2016. С.106-108.
13. Курбонхонова, Нуричаҳон. Мушоҳидат тағириоти иқлимий ва вазъи таъминот бо ғизо аз рӯи рафтор ва ҳаракати ҳайвоноту парандагон дар Бадаҳшон / Н. Курбонхонова // Маводҳои конференсияи байналмиллиалии “Навъҳои биологияи зироатӣ ва истикъолияти озуқавӣ дар пасманзари фарҳангҳои зисти манотики баландкӯҳи Тоҷикистон” (3-4.08.2016). Мачаллаи илмӣ - Хоруг, 2016. - С.124-131.
14. Курбонхонова, Нуричаҳон. Алоқамандии ҳайвоноту парандагон бо оинҳои Наврӯзӣ / Н. Курбонхонова // Мачмӯаи мақолаҳои Симпозиуми байналмиллиалии илмӣ баҳшида ба Наврӯз ва мақоми он дар тамаддуни умумибашарӣ (19.03.2016). Институти фалсафа, сиёсатшиносиӣ ва ҳукуқ ба номи А.М. Баҳовиддинови АМИТ.-Душанбе, 1916. - С.38-44.
15. Курбонхонова, Нуричаҳон. Нақши барзагон дар рӯзгори инсон ва эътиқоди мардумӣ нисбати он / Н. Курбонхонова // Маводҳои конференсияи миллии “Саҳми Н.И. Вавилов дар омӯзиши захираҳои гинетикии Тоҷикистон” (2-3.12.2017).- Хоруғ, 2017.- С.80-84.
16. Курбонхонова, Нуричаҳон. Тадқиқи баъзе аломатҳои оғоҳиқунандай бадбахтӣ дар мисоли ҳайвоноту парандагон / Н. Курбонхонова // Паёми Донишгоҳи Хоруғ. Мачаллаи илмӣ. Бахши илмҳои гуманитарӣ. Шумораи 12. 2018 - С.184-192.
17. Курбонхонова, Нуриджаҳон. Образ коня в письменной и устной литературе / Н. Курбонхонова// Сборник научных трудов по материалам, литературе / Н. Курбонхонова// Сборник научных трудов по материалам, международной научно-практической конференции “Становление и развитие нового гуманитарного и экономического занятия” (Белгород. 30.03.2019), - Белгород, 2019. -С.22-26.
18. Курбонхонова, Нуриджаҳон. Обсуждение термина “миф” в фольклористике и литературоведении / Н. Курбонхонова // Сборник научных трудов по материалам, международной научно-практической конференции “Наука, образование, инновация: актуальные вопросы и современные взгляды” (Таллин. 16-18.12.2020),- Таллин, 2020. – С.673-677.

Монография:

1. Курбонхонова, Нуричаҳон. Устураи чонварон дар фолклори Бадаҳшон / Н. Курбонхонова. – Душанбе: Дониш, 2011.-145 с.
2. Курбонхонова Нуричаҳон. Устураҳои ҳайвоноту парандагон дар фолклори мардуми Бадаҳшон / Н. Курбонхонова.- Душанбе: Сифат- Офест, 2020.- 197 с.

Брошюра:

1. Курбонхонова Нуричаҳон. Асотир ва ривоятҳо (дар бораи ҳайвонот ва парандагон) / Н. Курбонхонова. –Душанбе: Нодир, 2004.- 39 с.

Ба автореферати диссертатсия тақризҳои зерин ворид шудаанд:

1. Такриз ба автореферати диссертатсияи Курбонхонова Нуричаҳон Мирасановна аз ҷониби доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи рӯзноманигории ватани Ҷаҳонӣ дар байналмилалӣи донишгоҳи Славяніи Россия ва Тоҷикистон Абдуллоҳозода Масрӯр Аҳмад навишта шуда, натиҷаҳои таҳқиқоти илми ӯнвончӯ мусбат арзёбӣ шудааст. Муқарриз бо вучуди муваффакиятҳо дар такриз баъзе камбуҷиҳоро зикр мекунад. Аз ҷумла муқарриз ба саҳвҳои имлой ва инчунин ба номутобиқатии баъзе ибораву ҷумлаҳои матни тоҷикиву русӣ эроd гирифтааст.

2. Такриз ба автореферати диссертатсия аз ҷониби доктори илмҳои таъриҳи Ҳодими пешбари музей-мамнӯгоҳи миллии кулолгарии Украина дар Опошни Рахно Константин Юрьевич омадааст, ки дар он пажӯҳиши ӯнвончӯ кори илми анҷомёфтагардида, баҳои мусбат дода шудааст. Муқарриз сарфи назар аз комёбихо ишора кардааст, ки ӯнвончӯ доир ба баъзе парандагон аз ҷумла фароштуруқ ва ҳазандагон маълумот надодааст, зеро доир ба онҳо дар байнӣ тамоми ҳалқият, хусусан, Бадаҳшон устураҳои зиёд вучуд доранд.

3. Такриз ба автореферати диссертатсия аз ҷониби номзади илмҳои филологӣ, директори Муассисаи давлатии Пажӯҳиши илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилооти Вазорати фарҳангии Чумхурии Тоҷикистон Дилшод Раҳимӣ ирсол шудааст. Муқарриз ба содир гардиданӣ баъзе галатҳои ишора кардааст. Аз ҷумла таъкид менамояд, ки дар саҳифаи З-юми автореферат ҷумлаи «Боварҳои асостирие, ки тавассути ҳайвоноту парандагон аризӣ ҳастӣ кардаанд, аз қадимтарин шаклҳои тафаккури инсонӣ ба шумор мераવанд». Инчунин қайд намудааст, ки аз қалимаҳои «суратмисол», «устураҷход», «намоднорастиӣ», «наклвораҳо» истилоҳ соҳтан галат аст. Дар мачмӯъ муқарриз кори муҳаккикро мусбат арзёбӣ намудааст.

4. Такриз ба автореферати диссертатсия аз тарафи номзади илмҳои филологӣ, саромӯзгири кафедраи адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Ҳорӯг ба номи М. Назаршоев Таваккалӯон Ҳайдар навишта шудааст, ки муқарриз дар баробари комёбихо баъзе камбуҷиҳоро низ таъкид намудааст. Ҷунончи, ў ишорат мекунад, ки агар ӯнвончӯ маводи ҳешро бо ноҳияҳои тоҷикзабонии Дарвозу Ванҷ мӯкоиса менамуд, аҳамияти рисола боз ду чанд меафзуд. Инчунин агар диссертант аз таҳқиқоти олиммони олмонӣ, амрикӣ ва эронӣ, ки дар бораи фолклори Бадаҳшон менавиштанд истифода мебурд, боз ҳам бехтар мешуд. Бо вучуди ин кори илми ӯнвончӯро анҷомёфтагардидааст.

5. Такриз ба автореферати диссертатсия аз тарафи номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забони руси Донишгоҳи Миллии Қирғизистон Альшева Светлана Шаймергеновна бо вучуди баъзе норасониҳои техники мусбӣ арзёбӣ шудааст.

Муқарризиони гайрирасмӣ аҳаммияти бузурги назариву амали доштани пажӯҳиширо таъкид карда, баробари он баъзе нуксони ҷузъири ишора кардаанд ва баҳри бехтар шудани сатҳи пажӯҳиши пешниҳодҳои мушахҳас намудаанд.

Муқарризиони расмӣ мутахассисони намоёни соҳаи фолклоршиносӣ буда, дар ин самти таҳқиқот асару маколаҳои фаровоне ба табъ расонидаанд.

Мазмуну мухтавои кулли пажӯҳши илмии эшон ба мундариҷаи диссертатсияи баррасиашаванда иртибот доранд.

Муассисаи тақризидонда яке аз марказҳои бонуфузу шуҳратёфтаи ҷумхӯрӣ ба шумор рафта, мутаҳассисони он дар таҳқики масоили мухталифи фолклоршиносиву адабиётшиносӣ ва таълиму таддиси масъалаҳои мубраму мухимми он машҳур маҳсуб мейбанд.

Шурои диссертационӣ таъкид менамояд, ки унвонҷӯ дар диссертатсия нишон додааст, ки ривоятҳои асотирӣ дар миёни мардуми Бадаҳшон ҷойгҳи хос дошта, бештар тавассути образҳои ҳайвонот ва парандагон мавриди шаклгирӣ карор гирифтанд. Инчунин суратмисолҳои асотирӣ ҳайвонот ва парандагон на танҳо намунаи нахустэҳоди бадеи мебошанд, балки ҳақикати ҷамъиятий-таъриҳӣ ва ҷаҳонбинии мардуми Бадаҳшонро аз давраҳои қадим то ба имрӯз ифода мекунанд. Аксари устураҳо бо мурури замон дар масири таъриҳӣ ба расму оин ва аньана мубаддал шуда, ба маросимҳои мардумӣ низ роҳ ёфтаанд. Дар заминаи тасаввуроти ибтидой одамон нисбат ба ин ё он мавриди парастиш қарор ёфтаанд. Бовару ҷетиқодот сабаби ба вучуд омадани ақидаҳои тотемистӣ дар тафаккури мардумони тоҷик, аз ҷумла сокинони Бадаҳшон гардидаанд. Асотирӯ ривоятҳои асотирӣ доир ба ҳайвоноту парандагон аз ҷумлаи қадимтарин намуди афкори бадеии одамон ба хисоб рафта, на факат чун манобеи жанрҳои насири мардумӣ ҷетиқроф шудаанд, балки бо ӣаз кардан шакли ҳуд дар таркиби афсонা, накл, қисса ва дигар осори шифоҳӣ ҷойгҳи хос пайдо кардаанд.

Дар натиҷаи пеш гирифтани усули мукоисавӣ-таъриҳӣ ва таҳлили матнӣ таҳқик ҷонӯз мӯайян кардааст, ки асотирӯ шакли ибтидонаи тафаккури таҳқик үнвонҷӯ мӯайян қардааст, сарчаашмаи пайдоиши осори динӣ, бадеи, фалсафиву илмӣ маҳсуб мейбанд. Маҳсусан, дар бораи архетипҳои ҳайвоноту парандагон ва тағайирёбии онҳо дар суннату аньанаҳои мардумӣ таҳқик пурра нашудааст. Дар ин рисола ҷанбаҳои мухталифи ҷетиқодоти мардум, ки дар урғу одатҳои тоҷикони Бадаҳшон бокӣ мондаанд, ҳамаҷониба таҳлил ёфтаанд.

Дар накшвораҳои қадим образи парандагону ҳайвонот накши мухим доштанд ва ҳар яке аз онҳо ҳамчун рамз истифода мешуданд. Дар аксари фарҳангҳои ҷаҳон, ҳар паранда ё ҳайвон ҳамчун як нерӯи фавқулода хисоб мешуд ва ҳангоми дучоршавӣ бо мушкилот, ба онҳо паноҳ мебурданд ва дар бъъзе фарҳангҳо, аз онҳо дастигирӣ мечустанд ва танҳо дар маросими динӣ онҳоро курబонӣ мекарданд. Мардуми тоҷик аз ҷумла, сокинони Бадаҳшон ба ҳайвоноту парандагон мухаббати хоса доранд ва дар фолклорашон низ онҳоро ситоиш мекунанд.

Эҷодиёти шифоҳӣ роҳи дарозеро тай карда, аз шаклҳои ибтидоии қабилавӣ то ба вучуд омадани давлатдорӣ, аз содатарин тасаввурот то таҷассуми шаклҳои бадеии ҳодисаҳои табиат, ташаккул ёфтааст. Дар асотирӯ инсон аввалин таҷрибаи хулосаҳои бадеи ва инъикоси ҳақикатро нишон дод, ки байдтар барои ба вучуд омадани адабиёт замина шуданд. Асотирӯ, боварҳои асотирӣ, ривоятҳо, ки муҳаррики сужаашон ҳайвонот ва парандагон мебошанд, яке аз қадимтарин шаклҳои тафаккури инсонӣ ба шумор мераవанд, ҷониши олами ҳайвонот ва парандагон одамонро дар тамоми мавҷудияти таъриҳии башарият ҳамроҳӣ мекунанд. Муайян шудааст, ки устураҳои алокаманд бо ҳайвоноту парандагон тотемизмро ба вучуд овардаанд. Ҳар як

халку кишвар акъдаҳои гуногуни тотемистӣ доранд ва вобаста ба он ҳар гуна расму маросимро ба ҷо меоранд. Мисоли ин гуфтаҳо дар таҳлили тасаввуроти устуравии мардуми Бадаҳшон вобаста ба ҷонварон дида баромада шуд.

Аҳаммияти назарии таҳқиқ дар он аст, ки хулосаҳои тадқиқот метавонанд дар омӯзиши масъалаҳои умумии фолклори Бадаҳшон ва фолклоршиносии тоҷик истифода шаванд. Инчунин маводи он барои омӯзиши илмии асотир, ривоят ва афсонаҳои ба ин мавзӯй бахшидаи манотики Тоҷикистон мусоидат мекунад.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар он аст, ки маводи рисола барои муҳаккиқони соҳаҳои муҳталифи ҷомеашиносӣ, аз ҷумла фалсафа, антропология, этнология, мардумшиносӣ ҳамчун сарҷашмаи илмӣ ва оммавӣ ҳизмат мекунад.

Таҳқиқоти мазкурро дар дарсҳои фолклори тоҷик, дар навиштани китобу дастурҳои таҳассусии методӣ-таълими барои омӯзгорону донишҷӯёни мактабҳои олий метавон истифода кард.

АЗ МУХТАВОН ДИССЕРТАЦИЯ БАРМЕОД, ки боби нахуст “Сабабҳо ва заминаҳои пайдоиши устураҷодҳо доир ба ҳайвонот дар осори шифоҳӣ” дар ҳусуси баҳси шарҳи истилоҳи “устура” инчунин доир ба заминаҳои пайдоиши устураву ривоят ва афсонаҳои асотирӣ оид ба ҳайвоноту парандагон бахшида шудааст, маълумот додааст. Муаллиф дар ҷаҳони пажӯҳиши ин масъала мавзӯъро дар се фасл ва ду зерфасл таҳлили баррасӣ менамояд.

Як бартарияти таҳқиқоти муаллиф ин аст, ки ў дар раванди таҳлили матнҳои осори мардумӣ, албатта, аз сарҷашмаҳои адабиву таъриҳи истифода намуда, онҳоро дар мавридиҳои зарурӣ бо ҳам мӯқиса менамояд. Маълум мешавад, ки аксари ривояту накълоҳо дар байнини мардум интишорёфта дар замини таъсирпазирӣ осори ҳаттӣ аз насле ба насли дигар интиқол ёғта, ҳамчун осори мардумӣ арзи ҳастӣ кардаанд. Ва инчунин бархе аз ин устураву ривоҷ дар асоси эътиномод доштанд ба одами ҳайвонот миён омадаанд.

Дар фолклор ва фарҳангӣ мардуми Бадаҳшон нахҷир низ мавриди таваҷҷӯҳӣ ҳос қарор гирифтааст. Дар бораи моли париҳо будани охувон (нахҷирон) аз байнини сокинони навоҳии Кӯҳистони Бадаҳшон ривояту афсонаҳои дастрас гардидаанд. Дар яке аз ин ривоятҳо аз ҳусуси он нақъл карда мешавад, ки париҳо ҳангоми дӯшиданӣ нахҷир будаанд, вале ширкорҷӣ ба онҳо ҳалал расондааст. Аз ин байдӯ ба сайдӣ дигар баракат даст надодааст. Ин ҳатоии ў ба авлондонаҳ низ бетаъсир намондааст. Ҳоҳ-ноҳоҳ ҷашмашон нуқс пайдо мекунад. Дар ин ривоят се нуқта ба таъқиҳ гирифта шудаанд: аз як сӯ, париҳо соҳиби нахҷирҳо бошанд, аз ҷониби дигар ширкорҷиҳо бояд дар ширкор кардани онҳо боэҳтиёт бошанд, зоро ширкорӣ ҷонварҳо на дар ҳама мавридиҳо раво аст ва сейум, париҳо бо инсон дар муносибати наздик қарор доштаанд.

Боби дуюми диссертация “Тасвири суратмисолҳои асотирӣ дар осори шифоҳии мардуми Бадаҳшон (дар мисоли парандагон)” ном дошта, дар фаслҳои ин боб муаллиф қӯшиш ба ҳарҷ додааст, ки доир ба ҳислату сачиини парандагон, ки дар тасаввуроти мардуми Бадаҳшон ҷой гирифтаанд маълумот дихад. Бархе аз парандагон аз замонҳои бостон мавриди параваши нахустинсон қарор гирифта, дар шакли эзади парандагон эътироф гардидаанд. Бо гузашти замон бархе аз онҳо ба суннату маросим, расму ойин ворид шуда, аз ин роҳ ҳифз гардида, пас бо тағири шакл вориди осори шифоҳӣ шудаанд.

Аз ин шарху тафсир бар меояд, ки парандагон, дар баробари ҳайвонот, аз чузвҳои муҳими табиат буда, аз замонҳои қадим дар рӯзгорӣ мардум мақом ва мартабаи беше доштаанд. Бояд қайд кард, ки мувофиқи мазмуни устураҳо парандагон ба се гурӯҳ чудо гардидаанд; гурӯҳи аввал муниси инсон, гурӯҳи дуввум дорои хислати неку бад ва гурӯҳи сеюм парандагоне, ки фоли бад доранд. Ҳурӯс, кабк, фароштурук, кабӯтар, лаклак, уқоб, ҳудҳуд аз ҷумлаи парандаҳои “безору убол” ва муниси ҳамешагии инсон буда, дар байни мардум яке чун ҳомии ҷону дӯсти бегарази одамон, дигар ҳимоятгари амнияти осудагӣ ва сеюм ҳамчун таъминкунандаи ризу рӯзии онҳо эътибор ва маҳбубият пайдо карданд. Аз ин ҷост, ки мардум дар бораи онҳо ривоятҳои гуногунмазмун эҷод кардаанд ва дар ин қабил асафроҳашон аз ин ҷонварон арҷузозӣ карда, дар ҳаққашон дуоҳои нек гуфтаанд.

Боби сеюми диссертатсия “Ҷойнавазкунин устураҳо дар расму ойин ва осори шифоҳии мардуми *Бадаҳшон*” унвон дошта, дар он нишон дода шудааст, ки ҳарчанд устураҳо шакли қадимаи тасаввуроти инсонӣ бошанд ҳам, valee онҳо нишондиҳандай тарзи зисту зиндагонии ҳар як ҳалқият мебошанд. Ба ҷо овардани расму маросимҳо аз ҷузъёти тамаддуни ҳалқ дарак дода, ин арзишиҳо дар устураву ривоятҳои ҳалқӣ барчасти акс ёфтаанд. Инчунин устураҳо вобаста ба расму маросимҳо имрӯз ҳам вуҷуд дошта, эътикуду устураҳо вобаста ба расму маросимҳо имрӯз ҳам вуҷуд мешаванд. Дар боварҳо дар ҳамбастиғӣ ба онҳо бо шаклу шевахои нав гуфта мешаванд. Дар ҳаёти имрӯза низ ҷунуни алоқамандӣ бо расму маросимҳо вуҷуд дорад, ки ин бори дигар пайванди наслҳоро ба аҷдодон бозгӯй менамояд.

Маълум аст, ки маросим нишондиҳандай таърихи ҳар як ҳалқ мебошанд. Ҳарчанд баробари тараққиёту инкишифӣ зисту зиндагии мардум маросим шаклҳои гуногун гиранд ҳам, valee онҳо порае аз гузаштаи дур боқӣ мемонад.

Натиҷаҳои таҳқиқро метавон барои таълими фанҳои таҳассусии фолклор ва адабиёти тоҷик ва қисматҳои алоҳидан опро барои навиштани китобҳои таълими ва илми фолклору истифода бурд. Аз қулии маводи диссертатсия дар омӯзиши паҳлӯҳои гуногуни асотир, ривоят ва афсонаҳои марбут ба мавзӯй таълифи корҳои курсӣ ва дипломӣ, таълиму тадриси адабиёти шифоҳӣ ва курсҳои маҳсуси омӯзиши жанрҳои фолклорӣ ва адабиёти ҳаттӣ метавонад истифода гардад.

Саҳми бевоситаи мухаққик аз он иборат аст, ки муаллифи таҳқиқот сарҷашмаҳои асотирӣ ва маросимиро вобаста ба мавзӯву мазмун тасниф ва таҳлил намудааст ва ин тарзи пажӯҳиш боис гардидааст, то: 1) майбаъҳои асотирӣ ва маросими фолклори тоҷик бо дигар ҳалиқҳо муқоиса шаванд; 2) ҷаҷбаи назарӣ ва таъриҳии пайдоиш ва ташаккули устураҳо доир ба ҳайвоноту парандагон таҳқиқ шавад; 3) архетипҳои парандагону ҳайвонот, ки дар устураҳо ҷойгир буда, шаклашонро ба расму ойин иваз кардаанд, нишон дода шаванд.

Дигар ин ки унвонҷӯ муддати бистсол ба ҷамъоварӣ ва таҳлилу баррасии устураву ривоят ва афсонаҳои асотирӣ доир ба ҳайвонот парандагон ба таври мустаким сару кор гирифтааст.

Муаллифи диссертатсия дар ин замина як даста мақолаҳои илми ва монографияҳоро ба табъ расонида, дар конференсияҳои сатҳҳои мухталиф суханронӣ кардааст.

Ҷаласаи Шӯрои диссертатсионии 6D. КОА-033-и назди Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи академик Бобоҷон Гафуров»

дар бораи ба Курбонхонова Нуричаон Мирасановна додани дарачаи илмии номзади илмҳои филологӣ қарор қабул кард.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар Шӯрои диссертационӣ аз шумораи умумии 16 нафар аъзои Шӯрои диссертационӣ “13” нафар иштирок доштанд, ки аз ин “5” нафар аз рӯи ихтисоси 10.01.09-Фолклоршиносӣ мебошад. Натиҷаи овоздиҳӣ:

Тарафдор- 13 нафар, зид – нест, варақаи беэътибор – нест.

Раиси Шӯрои диссертационӣ:

доктори илмҳои филологӣ, профессор

Матлубай Мирзоюнус

Котиби Шӯрои диссертационӣ:

номзади илмҳои филологӣ, дотсент

Шарипова М.З.

27.10.2021